

לקחת את החוק לידיים: לשנות את מערכת החוק והמשפט מרב מיכאלי*

* חברת כנסת מטעם מפלגת העבודה בכנסת ה-19. נבחרה למקום הרביעי ברשימת המפלגה לכנסת. חברה בוועדת החוץ והביטחון של הכנסת, בוועדת חוקה חוק ומשפט והיא מקימת ויושבת ראש משותפת של שדולת חברות הכנסת; לפני בחירתה לכנסת הייתה עיתונאית בכירה. פרסמה בקביעות מאמרי דעה וראיונות בעיתון הארץ ובמשך שנים רבות ערכה והגישה תכניות בידור ואקטואליה בטלוויזיה וברדיו; הייתה המנהלת הראשונה של תחנת הרדיו גלי צה"ל ושותפה להקמת התחנה וכן שותפה להקמת תחנת רדיו תל-אביב 102fm ומנהלת התכניות ברדיו.

לקחת את החוק לידיים: לשנות את מערכת החוק והמשפט

מרב מיכאלי

א' מבית הנשיא החליטה שהיא חייבת לספר את הסיפור שלה, להשמיע את הגרסה שלה, להוציא את האמת שלה לעולם. היא ערכה מסיבת עיתונאים נדירה מסוגה וסיפרה בפרוטרוט על אודות מסכת ההטרדות המיניות ועל התקיפה המינית שעברה מידיו של משה קצב. זמן ארוך היא פירטה איך חזר והציע לה קצב הצעות מיניות, איך לא קיבל "לא" כתשובה, איך השפיל אותה מינית, ביזה אותה, סחט אותה באיומים, עשה בה מעשים מגונים ומעשים מגונים אסורים וניצל את כוחו בעולם בכלל ועליה בפרט. אבל היא נשברה ופרצה בבכי רק כשדיברה על העבודה שנאלצה לעזוב: "ויתרתי על החלומות שלי, ויתרתי על השאיפות שלי, ויתרתי על עבודה נדירה [...] לי היו תכניות, לי היו חלומות, לי הייתה שאיפה. אני הפסקתי הכול [...] רק כדי להציל את עצמי מהצרעת הזה משה קצב!"¹

א' מבית הנשיא איננה נמצאת במחקר שלפנינו, אבל הדברים שעברה ואלה שהיא אומרת, נמצאים גם נמצאים.

מחקרה של ד"ר אורית קמיר, הכהנת הגדולה והאוטוריטה בישראל לחוק למניעת הטרדה מינית, הוא מחקר חשוב ופורץ דרך. המחקר מביא, לראשונה בישראל, עובדות במספרים – נתונים עובדתיים על השימוש בחוק למניעת הטרדה מינית. קמיר מביאה לראשונה עובדות המתמודדות בהצלחה רבה עם מיתוסים ועם תאוריות הנוגעות לחוק וכן הנוגעות בדינמיקה ובמציאות החיים השכיחה כל כך של הטרדה מינית ותקיפה מינית.

המחקר חושף, באופן שאינו משתמע לשתי פנים, את ההיבט החשוב ביותר אולי להבנת הדינמיקה של הפגיעה המינית. דווקא מחקר כמותי-סטטיסטי מצליח לאשש את התפיסה הבסיסית של פגיעה מינית. התפיסה היא כי הפגיעה היא מימוש והשגת שליטה, כמו גם תוצר של כוח. נכון הוא שפגיעה מינית מתרחשת בכמה סוגי מערכות יחסים, אך המחקר מראה בצורה מפורשת מאין כמותה כי פערי כוחות נמצאים בלב מקרי ההטרדה והתקיפה. הדבר בולט לאור האפיון של רוב הנפגעות, הממוקמות בשלבים הנמוכים של הסולם ההיררכי מבחינה מקצועית, כלכלית וכו' – רובן פקידות נמוכות, מנקות, עובדות סיעוד וכמובן – קטינות.

מולן, רוב הפוגעים הם בעלי כוח: מנהלים, אחראים, בעלים של עסק וכמובן – אנשי צבא ומשטרה. זוהי הפעם הראשונה שניתן לראות פילוח מדויק כל כך שמאשר ומתקף

¹ הדברים נאמרו במסיבת עיתונאים שערכה א' מבית הנשיא ביום ה-27.6.2007; על אודות מסיבת העיתונאים ראו יעל ברנובסקי "קצב אמר: חלמתי עלייך כששכבתי עם אשתי" 28.6.2007 Ynet www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3418748,00.html

את מה שאנחנו יודעות, אוצרות ומסבירות כל השנים. יש מקום לחדד: יותר משהנתונים מציגים תמונה שלפיה בעלי הכוח הם הפוגעים והמנוצלות הן לרוב החלשות, הם מחדדים את העיקרון ומראים כי בכל פגיעה, גם כזו שבה הפער כביכול אינו מדיד, בהכרח נשמרת אותה דינמיקה של חזק מול חלש. קשה להפריז בחשיבותה של העובדה כי הדינמיקה הזאת מוכחת כעת בנתונים אמפיריים סטטיסטיים.

דבר נוסף שעולה בבירור מהנתונים הוא מה שחסר בהם, או ליתר דיוק מי שחסר בהם. המחקר מציף דווקא את כל אותן נשים שנפגעות ולא מתלוננות. במחקר 430 תיקים, מכל הסוגים, מיום חקיקת החוק ועד סוף 2009. כלומר במשך כעשר שנים, וקמיר מעידה כי "יש סיבה להאמין כי הגענו לרוב הגדול של התיקים המשמעותיים והמשפטיים שהתנהלו על פי החוק בשנים הנבדקות".² מדובר במספר תלונות נמוך מאוד, נמוך אפילו יותר מנתונים העולים מסקר שערך משרד הכלכלה (שאז עוד נקרא משרד התעשייה, מסחר ותעסוקה), בקרב 1,000 נשים, שהראה כי בשנת 2010 לבדה דיווחו 11% מהנשים העובדות, שהן 165,000 נשים, על הטרדה מינית. הנתון הסטטיסטי שהעלה הסקר הוא שמתוך 165,000 הנשים הנפגעות, רק 7.6% הגישו תלונה כלשהי, באחד המסלולים, אם במקום העבודה, במשטרה או במקום אחר, קרי, כ-12,500 נשים מתלוננות.³

קמיר מסיקה מן המחקר כי "כמות ההליכים המשפטיים והמשמעותיים לא הייתה זניחה, אך גם לא גדולה מאוד. אין מקום לטענות שהחוק נותר כאות מתה, ולא לטענות על ריבוי תלונות והתדיינות. דומה שכמות התלונות וההתדיינות הייתה מדודה",⁴ אבל בהשוואה לסקר התמ"ת, המוזכר לעיל, כמו גם לנתוני מרכזי הסיוע לנפגעות ונפגעי תקיפה מינית, המקבלות כ-35,000 פניות בכל שנה, ומהן קרוב לרבע פניות חדשות של נשים הפונות לראשונה, לא בטוח שאכן המסקנה היא שזו אינה כמות זניחה של הליכים משפטיים. ודאי הוא שלא נעשה שימוש יתר בחוק.

לכן נכון יהיה לומר כי המדגם, שיצר מאגר שנאסף בעמל כה רב, מייצג את המקרים שבהם מוגשות תלונות. כלומר, המאגר מייצג את עולם המשפט, על שלושת המסלולים שמאפשר החוק ומאפשרת השיטה המשפטית שאנחנו חיות בה. והשיטה המשפטית, כפי שכתב הפרופ' גואלטירו פרוקצ'יה, "כולה היא בבואה של החברה, ואם החברה משתנית, ממילא משתנית השיטה המשפטית, לטוב או לרע [...] רק הכוחות הפנימיים של החברה יכולים למנוע את הידרדרותה".⁵ או לחילופין, ליצר את חוסנה, את נאורותה ואת קדומה.

המחקר שלפנינו מדגים היטב את מציאות זו: עובדה היא שהרוב המכריע של התלונות שהוגשו, בכל המסלולים יחד, היו על פגיעה גופנית, בלבד או יחד עם הטרדות

2 אורית קמיר ואח' "החוק למניעת הטרדה מינית במערכות המשפט והמשמעת: נתונים מן העשור הראשון" הטקסט המארח בכרך זה, בעמ' 23.

3 משרד התמ"ת הטרדה מינית בעבודה: ממצאים מסקרים באמצעות הטלפון והאינטרנט (מחקר וכלכלה, 2011) www.moital.gov.il/NR/rdonlyres/F2F81FEB-D6BC-4F7E-86E8-0442929FF12E/0/X11458.pdf. הסקרים מתייחסים לשנים 2010 ו-2011.

4 קמיר לעיל ה"ש 2, בעמ' 65.
5 גואלטירה פרוקצ'יה "הערות בדבר שינוי תוכנם של ערכי-היסוד במשפט" עיוני משפט טו 377, 382 (1990).

מילוליות שונות. תלונות על הטרדה מילולית הן רק רבע מכלל התלונות, ואילו לפי סקר התמ"ת, למשל, נשים דיווחו על הטרדות ביחס הפוך ממש - 51% דיווחו על ביזוי והשפלה בשילוב סעיפים שאינם כוללים מעשה מגונה וסחיטה מינית באיומים, מתוכן 17% דיווחו על ביזוי והשפלה והתייחסויות חוזרות ונשנות המופנות לאדם ומתמקדות במיניותו; 17% על ביזוי והשפלה והתייחסויות ו/או הצעות חוזרות ונשנות המופנות לאדם ומתמקדות במיניותו; ו- 17% נוספים; על ביזוי והשפלה ללא סוגי הטרדה אחרים. עוד 26% מהנשים דיווחו על התייחסויות ו/או הצעות, לעתים בשילוב התנכלות ושימוש באינטרנט; ו-23% על מעשה מגונה ו/או סחיטה מינית באיומים.⁶

כלומר, כל זמן שסוגיית הכפייה המינית עוד נמצאת במאבק על אמתותה ועל הלגיטימיות של תלונה או תביעה בגינה, "מעמדה הציבורי" של ההטרדה המינית המילולית נמוך הרבה יותר וממילא הלגיטימיות לתבוע ולהתלונן בגינה נמוכה אף היא. השאלה אם באמת מדובר באונס, כמה המתלוננת היא זו שרצתה, הזמינה, הסכימה או ניצלה, זממה, משקרת ומרמה עדיין בתוקף. מדובר בשאלה שנדונה בקרב הציבור הישראלי באופן שבו גם השאלה וגם הדיון יוצרים אפקט מצנן המונע מנשים להתלונן בכלל, כפי שאנחנו יודעות וכפי שעולה מהנתונים שלעיל, וקל וחומר שעה שהתלונה היא לגבי הטרדה מילולית במובחן מפגיעה פיזית.

לא רק התפלגות התלונות מציירת את תמונת העולם הזו אלא גם התפלגות הענישה: הענישה על הטרדה מילולית קלה באופן דרמטי; הענישה השכיחה לנאשם שהורשע בהטרדה מינית מילולית היא מאסר על תנאי, ורק כעשירית מן המורשעים בביצוע הטרדה מינית מילולית נשלחו למאסר בפועל, בעוד שכשליש מן המורשעים נשלחו למאסר בהטרדות מיניות גופניות או מעורבות. ייתכן שנצטרך לחכות ולראות אם עונשי המאסר על תנאי יהפכו אצל חלק מהנענשים למאסר בפועל או אם תהיה החמרה של הענישה על הטרדה מילולית, אבל בינתיים, ההבדלים בענישה לא רק מציירים את תמונת העולם שבה הטרדה מילולית היא דבר קל ערך, אלא גם תורמים ליצירתה.

בהקשר זה, יש להתייחס לאחוז הגבוה של התלונות על מעשה מגונה אשר עולה במחקרה של קמיר, ולזכור שמדובר באיסור לפי חוק העונשין מאז ומעולם.⁷ יש לשאול אם העובדה שנשים מתלוננות על כך קשורה אכן לקיומו של החוק למניעת הטרדה מינית או לידיעה עמוקה וקודמת לגבי האיסור על מגע מיני כפוי. ניתן לומר בוודאות שהחוק למניעת הטרדה מינית, שהצטרף לפעולה ציבורית רחבה להעלאת המודעות וליצירת שינוי בנושא התקיפה המינית, תרם לכך שנשים התלוננו יותר מאשר בעבר. עם זאת, יש לשאול אם בכך שהמחוקקת, שחוקקה את החוק למניעת הטרדה מינית על מנת ליצור נורמה חדשה שבה השפלה מינית, הצעות מיניות חוזרות ונשנות, התייחסות למיניות, ביזוי וסחיטה באיומים אינם מותרים עוד כי אם אסורים ונקראים "הטרדה מינית", לא חטאה למטרה זו כשכללה בחוק את סעיפי המעשה המגונה ובכך יצרה גם היררכיה בינם לבין ההטרדה המילולית וגם הורידה את המעשה המגונה לדרגת הטרדה בלבד.

6 מנהל מחקר וכלכלה, לעיל ה"ש 3.
7 ס' 348 לחוק העונשין, התשל"ז-1977.

אחת מהשותפות לחקיקת החוק סיפרה לי בעבר כי ההחלטה נבעה מכך שחברי הכנסת התקשו להבין את מהות החוק ועל מנת להעבירו, הרחיבו את החוק והוסיפו לו את העברות החמורות יותר שכבר היו קיימות בחוק העונשין. ניתן לתהות אם הגברים התקשו להבין את מהות החוק, או שמא נאבקו על הפרוגטיבות שלהם כגברים בעולם, שאינו מכנה את ההטרדה מינית בשם ואינו אוסר עליה, תענה כל אחת לפי תפיסתה היא. אולם גם אם המצב השני משקף נאמנה את המצב הקיים, אפשר להבין שהכללתן של העברות החמורות יותר מאותה "מחלקה" היו תנאי בלעדיו אין כדי להתגבר על הבעיה. דומה שאפשר יהיה לענות - ולו חלקית - על השאלה אם אכן העלה החוק למניעת הטרדה מינית את מספר התלונות לגבי מעשה מגונה אם נשווה את מספר התלונות על מעשה מגונה בשנים שקדמו לחוק לשנים הראשונות לאחר חקיקתו. מחקרה פורץ הדרך של קמיר מזמין, בין היתר, מחקר המבסס תשובה לשאלה זו.

באותו הקשר של השפעת החברה והמציאות על המערכת המשפטית ושל המאבק על התודעה, ניתן להבין את הממצא שלפיו יש פחות הרשעות כשהמתלוננת והמשיב עובדות באותו מקום עבודה⁸. נראה שתופעה זו נמצאת על הרצף של תהליך השינוי התודעתי בתפיסה המושרשת של תקיפה מינית, כאילו נעשית תמיד על ידי מישהו זה. המציאות - הנחשפת באופן חד משמעי בממצאים - היא שכמעט לעולם ישנה הכרות מוקדמת בין הצדדים וזו, מנוצלת לרעה, כמו גם של הגישה, הסמכות וכו'.

ממצא אחר הראוי לתשומת לב מיוחד הוא שאחוז גדול מן המתלוננות הגיבו להטרדות או לתקיפות בזמן אמת וביקשו מן המטריד לחדול:

"למעלה ממחצית הנשים הגיבו מידית באופן מילולי, אמרו למטרידים דברים מפורשים וביקשו מהם להפסיק להטרידן. כמעט מחצית המתלוננות הגיבו באופן גופני, וכשליש שילבו בקשה מפורשת עם תגובה גופנית. פחות מעשירית מן המתלוננות ניסו להפיג את מבוכתן על ידי התבדחות עם המטריד. מאוחר יותר, רבות מהן שבו וביקשו מן המטריד שיחדל ממועשיו, ורבות עוד יותר פנו לגורם שלישי כלשהו לשם שיתוף והתייעצות. מתברר שנשים, לפחות אלה המתלוננות על הטרדות מיניות, אינן "קופאות", שותקות או מגיבות באופן מבלבל. רבות מהן מבקשות שהמטריד יחדל, ועושות זאת בעל פה ובתנועות גוף".⁹

ייתכן כי קיים מתאם גבוה בין נשים שהגישו תלונה לבין אלו שביקשו מהתוקף או המטריד להפסיק את ההטרדות, ולא מן הנמנע שממצא זה מייצג את קצה הסקלה של נשים חזקות יותר, אקטיביות יותר ושנבהלות פחות בקלות. אבל, למעשה, גם מסקר התמ"ת, שבו רוב עצום של הנשים לא התלוננו מעולם, עולה שרק 13.4% מהנשים מדווחות שהן לא הגיבו כלל להטרדה. קיים אם כך פער בין המציאות הנתמכת בממצאים לבין הדימוי שנשים אינן מביעות התנגדות והשאלה הקבועה היא "אז למה לא התנגדת?".

8 קמיר לעיל ה"ש 2, בעמ' 49. כמו כן, ראו שם, לוח 20 בעמ' 90.
9 שם, בעמ' 52.

לפני כחודש השתתפתי בפאנל שנערך לפני צמרת פרקליטות המדינה אחרי הקרנת הסרט "שש פעמים" שבו נראה ניצול מיני חמור ביותר של נערה בתיכון בידי שורה של נערים שלמדו אתה בבית הספר. לקראת סוף הסרט מתרחשת סצנה שבה הנערה נאנסת על ידי אחד מהם, שאין ולא יכול להיות ספק שאינה רוצה במגע המיני אתו, ושבהלכו היא חוזרת ואומרת "לא, שבת [כינויו של הבחור], די, שבת, לא, שבת, תפסיק". כשאמרתי בדיון כי שבת הוא היחידי שהיה מוצא את עצמו נאשם באונס, נזקקו הפרקליטות והפרקליטים שממש לא בטוח שאפשר היה להגיש כתב אישום כי זה לגמרי "אפור", כי היה ביניהם סוג של קשר, כי היא באה אליו הביתה וכי היא לא עזבה. התסריטאית, רוזה סגל, אמרה להם שהגיבורה אמרה פעמים רבות "לא", אבל אנשי הפרקליטות התווכחו עם זה. "אתם יודעים כמה פעמים היא אמרה לו לא? אני יודעת, אני כתבתי את זה. 28 פעמים היא אמרה לו "לא", רק בסצנה הזאת". שקט של מבוכה השתרר בחדר. הציבור לא ממש שמעה - ודאי לא הפנימה - אף אחת מ-2 הפעמים האלה.

מהמחקר (כמו גם מסקר התמ"ת) מסתבר שכולנו לוקות ולוקים בחירשות פסיכולוגית-תרבותית. ייתכן ששורשיה נעוצים בתפיסה העמוקה של "כשאת אומרת לא למה את מתכוונת?" אבל מה שברור הוא שגברים מטרידים ותוקפים לא שומעים את ה"לא" - מפורש או מרומז - ושפילו הציבור המתמחה בטיפול בפגיעה מינית ובמאבק נגדה לא שומעת אותו מספיק ברור. קל וחומר שה"לא" אינו נשמע באזני הציבור הכללי, התקשורת ובית המשפט. גם ממוצע העונשים לפוגעים וממוצע הפיצוי למתלוננות ממחישים את החירשות הזאת. נראה כי השאלה איך אנו מטפלות בה היא אחת השאלות המרכזיות שמניח המחקר לפנינו.

המחקר מביא את העובדה המדהימה כי סכום הפיצוי הממוצע למתלוננת עומד על הסכום הצנוע - שלא לומר המגוון - של מעט יותר מ-5,000 שקלים. הנתון הזה נשאר מתיקים בתקופה שהפיצוי המקסימלי ללא הוכחת נזק בחוק עמד על 50,000 ₪. בכנסת ה-19 נחקקו כבר שלושה תיקונים לחוק למניעת הטרדה מינית. אחד מהם הוא תיקון שהובילה ח"כ מיכל רוזין, להעלאת סכום הפיצוי ללא הוכחת נזק ל - 120,000 ₪.¹⁰ נתוני המחקר מלמדים שממדי הפער בין הנורמה אותה מתווה המחוקקת ובין פסיקת בתי המשפט הם עצומים, ממש בלתי-נתפסים.

התיקונים וההתאמות בחוק למניעת הטרדה מינית חשובים ואין ספק שהמחקר נותן לנו, המחוקקות, כלים - ולו חלקיים - לחוקק תיקונים מתאימים. נצטרך, למשל, לחשוב איך להביא לכך שגם במגזר הפרטי יעשה כל מה שנדרש כדי לאפשר לנשים להתלונן, למטרידים ולתוקפים לתת דין וחשבון וליצור סביבת עבודה בטוחה ומאפשרת יותר לנשים. אבל החוק לבדו, ככל שהוא חשוב ומהווה אבן דרך משמעותית בהיותו מצהיר על עצמו כי מטרתו היא "להגן על כבודו של אדם, על חירותו ועל פרטיותו, וכדי לקדם שוויון בין המינים" - ודאי שאינו כלי מספיק ליצירת המציאות של עולם ללא אונס; עולם ללא תקיפה מינית, הטרדה מינית וניצול מיני.

ואכן, ח"כ רוזין ואנוכי הגשנו בכנסת הנוכחית הצעת חוק שתקים בית משפט מיוחד לעברות מין.¹¹ אנחנו סבורות כי פגיעה מינית היא נושא רחב כל כך, בהיקפים גדולים כל כך ובעיקר - דורש התמחות רבה ומסוימת כל כך שראוי שיהיה בית משפט שזאת תהיה התמחותו והוא יוכל, לטעמנו, להביא לתוצאות טובות בהרבה בהתמודדות עם תקיפה והטרדה מינית ולהיות אפקטיבי יותר בצמצום הפער בין המציאות של הפגיעה המינית לבין מציאות הפגיעה המינית במערכת המשפט.

ובכל זאת, אנחנו צריכות לזכור שככל שהתקדמנו ונתקדם בחקיקה, בפסיקה ובסדרי הדין, אנחנו עדיין פועלות במסגרת מערכת משפט שהיא וכל ההיגיון העומד בבסיסה נוצרו, עוצבו, נוסחו ושוכללו לאורך מאות שנים באופן בלעדי בידי גברים, לצורך סידור ענייניהם, כשנשים הן אחד האובייקטים שגברים מעבירים ביניהם באמצעותה. והרי העקרונות הבסיסיים של המערכת - ראיות, הוכחות, עדויות, ודאות מעל ספק סביב, סוגי המניע המוכרים והדיכטומיה האדברסרית של מנצח-מפסיד, צודק-טועה, הם בדיוק כל הדברים שקשה מאוד להחיל וליישם על תקיפה מינית והטרדה מינית. אלו, על פי טבען, אינן clear cut ונעדרות נראות ציבורית. לכן, המשימה שלנו כפמיניסטיות היום היא לקחת צעד אחורנית, להסתכל על התמונה הגדולה ולצייר אותה מחדש. לצייר מחדש את מערכת המשפט והחוק; איך אנחנו חושבות שהיא צריכה להיראות? איך היא צריכה לפעול? האם בכלל כל העברות הן עברות, האם כל העבריינים הם עבריינים? האם שיטת הענישה הגיונית ומה האלטרנטיבות שלה ואיזה עוד אפשרויות אנחנו יכולות לפתח כדי להיחלץ מהמצב שבו אנחנו מאפשרות - או מחויבות - לתת לאחרים ואחרות להחליט עלינו ועל אחרים להכתיב את חיינו באופנים שלא בטוח שטובים לנו ולחברה בכלל?

בינתיים, בימים אלה אני שוקדת יחד עם ד"ר אורית קמיר על סיום הצעת החוק שלה, למניעת כפייה מינית. מתוך הבנה שהחוק במקור ניגש מראש לאונס כאל טענת הגנה של אישה נשואה החשודה בניאוף, הצעת החוק מוציאה את הטיפול בעברות של כפייה מינית מחוק העונשין ומייחדת להן חוק נפרד המנסח ומבנה מחדש את עברת האונס והתקיפה המינית מנקודת מבט פמיניסטית, השואפת לכונן מחדש את זכותה של כל אחת ואחד על גופו או גופה, להגן על כבוד האישה והאדם, על חירותם, על פרטיותם ולקדם את השוויון בין המינים.

בנוסף, הצוות שלי ואני מצויות בעיצומה של עבודה על הצעת חוק לכינון מערכת של צדק מאחה וצדק מעברי בתוך ובסביבת בית המשפט המיוחד לעברות מין. הנתונים המופיעים במחקר המעידים על מיעוט התלונות, עולים בקנה אחד עם הידיעה הנובעת מעבודה רבת שנים עם נפגעות וההבנה כי פעמים רבות מה שמבקשת הנפגעת אינו דווקא או בעיקר ענישה של התוקף או המטריד אלא קודם כל ובעיקר הכרה של התוקף או המטריד בעוול שגרם לה, לעתים התנצלות, לעתים בירור התקרית. מערכת הצדק המאחה והצדק המעברי מיועדת אף לתת מענה לקושי של רבות מהנפגעות לעבור את המסכת הנדרשת מהתמודדות עם משפט מכל סוג, קושי שבגינו הן נמנעות מללכת בדרך המשפטית.

11 הצעת חוק בתי המשפט (תיקון - מחלקות לעבירות מין), התשע"ד-2014, פ/19/2136.

צדק מאחה גם עשוי להיות מסלול אפקטיבי לקידום ולשיקום של פוגעים כך שלא ישובו לעבור עברות מין ולפגוע בנשים, גברים, ילדות וילדים נוספים. כבר עכשיו אנחנו פועלות להרחבת אפשרויות השיקום לעברייני מין מורשעים ולא-מורשעים בכל הגילאים והמסגרות; אין ספק שגם השקעה ראויה בשיקום גברים פוגעים מינית יהווה לאורך זמן צעד משמעותי בדרך למציאות של עולם ללא אונס.

לסיום, נכון הוא שהחוק למניעת הטרדה מינית מאפשר להתייחס להטרדה מינית ולתקיפה מינית בכל מקום, אבל גם מן המחקר עולה שזירה מאד מרכזית שבה מתבצעות תקיפות והטרדות היא מקום העבודה. הסיבה לכך היא, כמובן, בראש ובראשונה העובדה שאנחנו מבלות ומבלים חלקים ניכרים מחיינו בעבודה אבל בעיקר משום שעולם העבודה מובנה באופן פטריארכלי, והוא עולם של שליטה גברית. אחרי שהחוק הפך שוויוני יותר ומכליל נשים, נתן לנו את הזכות לבחור ולהיבחר ולצאת לעולם הציבורי; אחרי שנשים השיגו את הזכות להיות גם הן בעלות גישה – גם אם חלקית – לניסוח ולפרשנות של החוק; אחרי שנשים השיגו זכות חלקית על גופן בדמות הגלולה וחוקים נגד הטרדה ותקיפה מינית, שוק העבודה, "השוק החופשי", הפך להיות זירה מרכזית שבה גברים קובעים איך נראה הגוף הנשי, ובאלו תנאים מוכרים, קונים או לוקחים את גופן של נשים ומשתמשים במה שנקבע על ידי גברים כמיניות של נשים.

אני חוזרת אל אורלי רביבו, שלמרבה הצער כנראה שתכונה בתרבות הישראלית "א' מבית הנשיא" עוד שנים רבות, ולדברים המסוימים האלה: "ויתרתי על החלומות שלי, ויתרתי על השאיפות שלי, ויתרתי על עבודה נדירה [...] היו לי תכניות, היו לי חלומות, הייתה לי שאיפה, הפסקתי הכל [...] רק כדי להציל את עצמי".¹²

אחד הדברים החזקים והמשמעותיים, בעיניי, שעולים מהמחקר, במילותיה של אורית קמיר:

"נראה שהחשיבות שמתלוננות מייחסות למקום עבודתן גורמת להן לעשות כל מאמץ להפסיק את ההטרדה, גם אם הדבר כרוך בבקשה ישירה מן המטריד שיחדל, ואף אם פנייה ישירה כזו היא קשה ובלתי-נעימה עבורן. חשיבותו של מקום העבודה גורמת להן גם לא להזדרז להתלונן על הטרדה מינית, בתקווה שהיא תסתיים והן תוכלנה להמשיך בעבודה בלי 'לעשות גלים'" (ההדגשה שלי – מ.מ.).¹³

אנחנו הנשים חדשות, יחסית, בעולם העבודה. נכנסנו אליו בעמדת נחיתות גדולה ובתנאי פתיחה גרועים מאוד. אבל היום אנחנו נמצאות ברוב חלקיו, ואנחנו מאד מושקעות בו. אנחנו זקוקות לו לפרנסתנו ולא פחות למימוש העצמי שלנו. אצל רובנו, גברים ונשים כאחת, העבודה היא חלק מהזהות שלנו – מבחירה או שלא מבחירה. לכן הדרך להתמודד

12 ראו לעיל ה"ש 1.

13 קמיר, לעיל ה"ש 2, בעמ' 48.

עם הפגיעה המינית עוברת לא רק בחקיקה שתטפל בתוקפים ומטרידים, אלא גם בחקיקה שתבנה מחדש את עולם העבודה ואת העולם הפיננסי המנהל אותו. כפמיניסטיות, אנחנו חייבות לחשוב מחדש איך נעצב את העולם כך שהעבודה תהיה מקום של העצמה ולא של ניצול; של רוחה ולא של מצוקה. איך נשתמש בעבודה כדי לחלק באופן נכון ושוויוני יותר את הנכסים בעולם בכלל ובישראל בפרט.

הקתדרה לזכויות אדם ע"ש אמיל זולא
كرسي حقوق الإنسان على اسم إميل زولا
The Emile Zola Chair for Human Rights
המשפט ברשת: זכויות אדם - כתב עת מקוון

